

Verekedisre is fakattak és rupesit henen cansans campailleman: az inchoativitás kifejezőmódjai a finnben és a magyarban

Előadásomban az inchoativitás kifejezőeszközeit vizsgálom a finnben és a magyarban különböző nyelvtörténeti korszakokban, különös tekintettel arra, hogy milyen változások történtek a két nyelvben az 1500-as évektől kezdve. Az inchoativitást nem kizárólag mint morfológiailag kifejezett akcióminőséget (mint „a morfológiailag összetett ige toldalékolással vagy igekötővel bevezetett járulékos jelentéstani tulajdonságát”, l. Kiefer 2006: 144) vizsgálom, hanem a cselekvés megkezdését kifejező összes lexikai és morfológiai elemet, inchoatív jelentésű kifejezőeszközt (például a magyar *kezd* igét) figyelembe szándékozom venni a két nyelvben.

Az inchoativitás igekötővel való kifejezését már a kései ómagyar korból is adatolni tudjuk, habár az igekötők akcióminőség-képző funkciója ebben a korban még kevésbé jellemző: a *meg* és *az* el igekötőnek alakult ki legkorábban a cselekvés megkezdését, kezdő-momentán jellegét kifejező funkciója. Az *elsírja magát* típusú szerkezetekre ebből az időszakból még nincs példa, a *fel* igekötő használata is ritka (Mátai 1992: 680), az újmagyar korra viszont gyakorivá válik (D. Mátai 2003: 747). Az igekötőkön kívül a nem produktív CVB + *(el)fakad* típusú szerkezet is használatos volt már a kései ómagyar-korai középmagyar korban (1), később a CVB + *robban* (Horváth 1991), ill. ragos főnév + *fakad* (2) szerkezetre is adódik példa:

(1) *Elfakada azonnal fyřwa* (1516–1519: JordK. 509.)

(2) *verekedisre is fakattak* (1729, Bosz. 266)

A régi finn irodalmi nyelvben a kezdést jelentő ige és az 1. infinitívusz kapcsolata igen ritka, ellentétben a 3. infinitívusz használatával. Ennek lehetséges okaként azt szokták említeni, hogy a finn írott nyelv főként nyugati nyelvjárásokra épült egészen az 1800-as évek elejéig, amelyekre a 3. infinitívusz használata volt jellemző ilyen esetekben. Agricola műveiben például egyedül a *ruveta* + 3.INF - féle szerkezetek találhatók meg (l. pl. Vilppula 1984). Az *alkaa*, *ruveta*, *ryhtyä* igeiken kívül előadásomban vizsgálom a *suostua*, *taipua* (Leino 1989), *lähteä* (Pällin – Kaivapalu 2012), *jäädä* (Huomo 2005) és a *käydä* (Vilppula 1984) inchoatív használatát.

Előadásomban különös figyelmet szentelek az irodalmi nyelvi kánonba be nem került kifejezőeszközöknek, nemproduktív kifejezőmódoknak, nyelvjárási háttérű alakoknak, az egyes korábbi időszakokban a mostaninál szélesebb disztribúciójú kifejezőeszközöknek is. A szakirodalmi adatok felhasználása mellett elektronikus korpuszokat, morfológiai elemzők adatait vizsgálom, illetve a beszélt nyelvhez közelebb álló nyelvváltozatot tükröző szövegeket is (például a magyar esetében boszorkánypereket).

Irodalom

- Bosz. = Schram Ferenc (szerk.) 1983. *Magyarországi boszorkányperek 1529–1768 I-II*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- D. Mátai Mária 1992. Az igekötők. In *A magyar nyelv történeti nyelvtana II/I*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 662–695.
- D. Mátai Mária 2003. Az újmagyar kor. Szófajttörténet. Az igekötők. In Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): *Magyar nyelvtörténet*. Budapest: Osiris Kiadó. 739–757.
- Horváth László 1991. Mindig szabad bővítmény a határozói igenév? *Magyar Nyelv* 87: 65–68.

- Huumo, Tuomas 2005. Onko jäädä-verbin paikallissijamääritteen tulosijalla semanttista motivaatiota? *Virittäjä* 109: 506–524.
- JordK. = *Jordánszky-kódex* 1516–1519. Budapest: Helikon Kiadó. (reprint kiadás)
- Kiefer Ferenc 2006. *Aspektus és akcióminőség különös tekintettel a magyar nyelvre*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Leino, Pentti 1989. Kirjakieli – puutarha vai kansallispuisto? *Virittäjä* 93: 554–571.
- Pällin, Kristi & Kaivapalu, Annekatrin 2012. Suomen mennä ja lähteä vertailussa: lähtökohtana vironkielinen suomenoppija. *Lähivördlusi-Lähivertailuja* 22: 287–323.
- Vilppula, Matti 1984. Kirjakieli ei "ala rappeutumaan". *Kielikello* 2/1984.